

REZUMAT

POETICA TRADUCERII LITERARE. DÓCZI LAJOS, TRADUCĂTOR BILINGV

Cartea de față își propune prezentarea practicii și a metodelor traducerii lui Lajos Dóczi (născut Ludwig Dux, 1845–1919), traducător bilingv, intermediar între două culturi: cea maghiară și germană. Scriitor de limbă maghiară, publicist de limbă maghiară și germană, are privilegiul și talentul de a traduce opere literare lirice și dramatice atât în limba maghiară, cât și în germană. Cercetarea vizează analiza translațiilor operelor dramatice *Faust* de Johann Wolfgang von Goethe, respectiv *Tragedia omului* de Imre Madách. Scopul este de a evidenția particularitățile traducerilor lui Lajos Dóczi, dar și de a oferi o privire diacronică asupra traducerilor celor două opere analizate. Cele două poeme dramatice au avut premiera pe scenă în traducerea lui Lajos Dóczi: pe scena teatrului maghiar din Budapesta, respectiv pe diferite scene germane din Hamburg, Viena și Zürich.

Capitolul al patrulea și al cincilea analizează traducerile operelor dramatice menționate (*Faust*, tradus în anul 1900, *Die Tragödie des Menschen*, 1981). Metoda folosită este cea comparativ-contrastivă. Comparația cuprinde nu numai textul sursă și textul țintă al lui Lajos Dóczi, ci și versiunile altor traducători – traducerile lui *Faust*: Lajos Dóczi (1900), Andor Komáromy (1887), Mihály Szabó (1888), Lajos Palágyi (1909), Andor Kozma (1924), Zoltán Franyó (1956), György Sárközi (1956), Zoltán Jékely (1971), Márton László (1994/2016), Csaba Báthori (1993), Israel Efraim [Béla Hap (2017/2018), respectiv traducerile dramei filozofice *Tragedia omului*: Lajos Dóczi (1981), Alexander Dietze (1865), Andor von Sponer (1887), Eugen Planer (1891), Jenő Mohácsi (1930), Hans Thurn (2005). Analiza diverselor modalități de transpunere s-a făcut pe baza unui corpus de texte extras, fragmente relevante din punctul de vedere al translației, respectiv al mesajului operei literare.

Privitor la metodele și tehnicile abordate de Lajos Dóczi, se constată că unul dintre principiile la care apelează este adaptarea. În textul țintă al dramei *Faust*, observăm înlocuirea unor realități socio-culturale din limba sursă printr-una specifică socioculturii limbii țintă: astfel scena Noapții Walpurgis este mutată de pe muntele Brocken pe Muntele Gellért (în maghiară Gellért-

hegy; în germană Brocken sau Blocksberg). Adaptarea se efectuează în cazul unor nume geografice și a unor nume proprii care îndeplinesc o funcție stilistică, cărora i se pot atașa sensuri conotative, asociative sau emotive, dar și în denumirea unor realii precum haine, sau diferite expresii verbale. Un alt principiu de bază la care apelează Lajos Dóczy este compensația, eventualele pierderi ale traducerii sunt compensate prin folosirea mijloacelor de expresie în alte segmente ale textului tradus. Expresiile idiomatice, ale căror înțeles nu poate fi elaborat prin combinarea sensului literal al cuvintelor sale individuale, constituie o parte importantă a traducerii lui Lajos Dóczy. Urmând cu atenție textul țintă, putem constata că traducătorul folosește un număr mai mare de expresii idiomatice decât cele prezente în textul sursă. El găsește echivalentul idiomurilor, dar și creează expresii idiomatice ca echivalent al unor expresii din textul sursă. Urmărindu-se realizarea de efecte stilistice, în traducerea lui Lajos Dóczy se găsesc de asemenea cuvinte și construcții expresive, afective, ținând cont însă de reproducerea semnificației contextuale a originalului. Valoarea stilistică și afectivă se manifestă și prin folosirea unor cuvinte arhaice, regionale sau străine. În textul țintă apare un număr ridicat de cuvinte străine (majoritatea de origine latină), ele fiind folosite mai ales de Mefistofel, care întruchipează negația intelectuală. În ceea ce privește forma poetică, traducătorul realizează echivalența cu originalul respectând ritmul și rima textului original.

În textul țintă al dramei *Tragedia omului* de Imre Madách observăm însă contrariul privind forma: frazele grele de idei, dar deseori fără rimă ale lui Imre Madách capătă rimă în translație, ceea ce apropie opera lui Imre Madách de opera lui Goethe. Acest procedeu pare să fie o metodă a adaptării culturale, de care traducătorul este conștient. Lajos Dóczy, bun cunoscător al culturii din care provine, dorește ca textul țintă să fie adaptat cititorului german. În prefața volumului își exprimă principiul de traducere: se simte îndreptățit de această libertate, însă ține seama de criteriul fidelității ceea ce privește conținutul și expresia poetică originală. În ciuda faptului că forma se schimbă mai rar, iar numărul rândurilor este sporit, remarcăm o transpunere aproape identică, fidelă al textului original. Traducătorul este conștient, că echivalența nu se poate realiza în mod mecanic, ci prin creativitate, reușește să redea originalul fără interpretări excesive, neștirbind impactul expresiei poetice originale.

Translatorul Lajos Dóczy devine intermediarul celor două culturi, cea maghiară și germană, dând dovadă de creativitate și talent. El se dovedește a fi bun cunoscător al ambelor culturi, un interpretator care citește gândul autorului pentru a surprinde ideea care stă în spatele cuvintelor de tradus, dar un traducător, a cărui personalitatea își lasă amprenta asupra traducerii fără a încălca etica traducerii, cea de a realiza un text literar cu valori estetice echivalente cu cel original.